

Грецька-Миргородська Вікторія Вікторівна
*начальник управління інноваційного
розвитку та іміджевих проектів
Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту
Харківської міської ради*

РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У РОЗВИТКУ КЛАСТЕРНОЇ СИСТЕМИ ЯК ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПЛАТФОРМИ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

На сьогодні кластеризація економічної діяльності є одним з основних рушіїв в інноваційній економіці світу. Тому при створенні сучасної моделі розвитку України, доцільним є ознайомлення з досвідом становлення кластерних мереж в інших країнах. Особливого значення для України набуває вивчення досвіду постсоціалістичних країн та країн Східної Європи, серед яких Хорватія, Словаччина, Литва, Угорщина. Адже проблеми, з якими стикається Україна в процесі інтеграції в Європейський простір, були характерними для даних країн постсоціалістичної системи, наприклад: значна частина створеного в країнах за часів СРСР промислового потенціалу не орієнтованого на ринок; експортно-сировинна орієнтація національної економіки; низька ефективність промисловості; технологічне відставання від розвинених країн, що не дозволяє створювати конкурентоспроможну наукоємну продукцію тощо.

Що стосується України, то підтримка кластерів повинна бути побудована на цільовому підході до заснування та підвищення інституційної спроможності низки структур управління кластерами на регіональному рівні. Ці структури управління кластерами повинні об'єднувати ключові зацікавлені сторони з приватного і державного сектору, органів місцевого самоврядування та наукових кіл, надавати послуги, зокрема, в сфері розвитку бізнесу та інтернаціоналізації, створення стартапів і підтримки інновацій, розвитку відповідних навичок та інфраструктури.

Слід зазначити, що саме кластери визначають спеціалізацію регіону. Тому можна зробити висновок, що важливу роль у розвитку кластерної системи має відігравати місцева влада. На це є декілька причин:

- регіони країни є більш відкритими об'єктами в порівнянні з країною в цілому, що означає необхідність розуміння регіональних зовнішніх впливів, взаємозалежність між стейкхолдерами, фірмами, організаціями (тобто тими, що були в центрі уваги багатьох кластерів ініціатив). Кластерну політику слід розглядати в якості ключового інструменту конкурентоспроможності галузей і регіонів, підвищення інноваційного потенціалу та економічного розвитку і середньостроковій і довгостроковій перспективі:

- регіональна політика традиційно орієнтована на регіони, де існують прогалини знань та інституційні обмеження;

- стратегії, які враховують регіональні чи місцеві наслідки, більш імовірно, створять бажані результати з точки зору соціальних, економічних та культурних умов в громадах. Крім того, розробка місцевого підходу до політики привертає увагу до значущості процесів, що відбуваються в субнаціональному масштабі, які впливають на виробництво та поширення знання, а також застосування нових ідей та інновацій.

Для визначення ролі органів місцевого самоврядування в процесах кластеризації регіональної економіки доцільно звернутися до класичної економічної думки. Так, М. Портер відводить їм особливу роль в економічному розвитку регіону і країни в цілому. Ця роль проявляється у наступних характеристиках: поліпшення макроекономічного, політичного, законодавчого та соціального фону; встановлення стабільного та передбачуваного макроекономічного, законодавчого та політичного середовища; поліпшення соціальних умов; поліпшення умов ведення бізнесу; підвищення доступності, якості та ефективності інфраструктури й освітніх установ; сприяння розвитку освіти та розвитку кластера (визначення існуючих кластерів і кластерів, що зароджуються, а також участь у визначенні кластерних бар'єрів і вироблення планів щодо їх усунення); керування спільним процесом економічних змін; створення «інститутів підвищення конкурентоспроможності», які б інформували громадян і мобілізували приватний сектор, органи влади всіх рівнів, освітні та інші установи, а також все громадянське суспільство.

На рівні органів місцевого самоврядування кластерну політику можна розглядати як систему відносин між органами місцевого самоврядування, закладами освіти та господарюючими суб'єктами з приводу підвищення конкурентоспроможності останніх на основі формування і розвитку кластерів освіти. Загальною метою проведення органами місцевого самоврядування кластерної політики має стати підвищення якості освіти, забезпечення соціально-економічного зростання в регіоні на основі створення умов для посилення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів та закладів освіти, що увійдуть до складу кластера. Основні елементи кластерної політики регіону доцільно розглядати у контексті інноваційного розвитку. Схема реалізації стратегії інноваційного розвитку регіону передбачає забезпечення регулюючого, контролюючого та координуючого впливу на ці процеси органів місцевого самоврядування та місцевої влади. Розвиток та подальше розширення створюваного © Волкова Н.В., 2011. кластера освіти має бути вписаним в контекст регіональної політики інноваційного розвитку, адже процеси виробництва продуктів підприємств-членів кластеру тісно пов'язані з інноваціями. Використання системного підходу у реалізації регіональної кластерної політики та орієнтація на інноваційний розвиток дозволять забезпечити високі темпи економічного зростання та диверсифікації економіки регіону за рахунок підвищення конкурентоспроможності підприємств та освітніх організацій, що утворюють кластер. Завдання регіональної кластерної політики націлені на створення сприятливих умов для формування та розвитку конкурентоспроможних кластерів на території регіону і мають включати:

- проведення діагностики кластера; підтримку кластерних ініціатив та інформування про їх виникнення органів державної влади;
- стимулювання розвитку кластера;
- моніторинг діяльності кластера та оцінку ефективності проваджуваної кластерної політики.

У свою чергу, кожне з наведених завдань може бути деталізовано на основі застосовуваних методів і форм його реалізації. Основною формою реалізації перелічених вище заходів, що носить об'єднуючий характер, є

розробка Програми розвитку регіональних кластерів, а також проектів (програм) розвитку конкретних кластерів, що утворюються в регіоні. У якості більш детальних форм реалізації кластерної політики можна запропонувати її методичний супровід, проведення організаційних заходів (конференцій, круглих столів), розроблення нормативно-правових актів, що стосуються реалізації кластерної ініціативи та розвитку кластерів, пошук джерел фінансового забезпечення для розвитку інфраструктури кластерів, створення центрів навчання та підготовки кадрів. Ведучи мову про кластери, можна виділити дві взаємодоповнюючі стратегії підтримки їхнього зростання:

- стратегія, спрямована на підвищення використання знань в існуючих кластерах;
- стратегія, спрямована на створення нових мереж співпраці всередині кластерів.

На наше переконання, завданням органів місцевого самоврядування та місцевої влади є поєднання обох стратегій для досягнення позитивного економічного ефекту. Системні зусилля органів місцевого самоврядування та місцевої влади у цій сфері сприятимуть досягненню синергічного ефекту функціонування багатокомпонентного освітнього кластера, який, в свою чергу, дозволить забезпечити позитивні зрушення по основних напрямках розвитку освіти, соціального захисту населення, промислового виробництва. Системні ефекти пов'язані зі зростанням ефективності діяльності системи, яка зумовлена інтеграцією не тільки окремих частин системи в єдине ціле, але і цілеспрямованим розвитком обраних напрямів діяльності, концентрацією зусиль у «точках розвитку».

Отже, національний та міжнародний розвиток краще досягати шляхом мобілізації регіональних активів та взаємодії між регіонами шляхом інтегрованої регіональної політики. Це вимагає: взаємодії з ключовими регіональними суб'єктами, реалістичних оцінок місцевих активів та ефективного регіонального керівництва, яке готове приймати складні рішення щодо пріоритетів.

Кластери серйозно впливають на розвиток «розумної спеціалізації», вони фактично є інструментом розвитку регіону, що дозволяє зміцнювати ті сфери, в яких у регіону вже є певна перевага. Вони дозволяють направляти економічну політику і концентрувати її в конкретній галузі і уникнути таких помилок, як використання методів, що обмежують конкуренцію (і, відповідно, знижують конкурентоспроможність). Кластерна політика спрямована, в кінцевому рахунку, на те, щоб об'єднати кінцевих виробників в створення економічних цінностей.

Європейська економічна комісія ООН в 2013 році, на сонові, експертизи, рекомендувала створити єдину всебічну національну інноваційну стратегію «в рамках цілісного і послідовного підходу до політики пріоритетів, яка дозволить об'єднати і замінити багато існуючі політичні заходи». Що стосується передумов виникнення розумних спеціалізацій на Україні, то спільні зусилля щодо розвитку національної інноваційної стратегії в рамках розумної спеціалізації повинні корелюватися з чинним національним законодавством і іншими поточними політичними ініціативами: Законом України «Про науку і науково-технічну діяльність», Стратегією промислового розвитку, Стратегією розвитку високотехнологічних галузей, Стратегією розвитку сільського господарства, Законопроекту про підтримку інновацій. Конкретні положення повинні бути включені в Державній стратегії розвитку в кожному окремому регіоні.

Відповідно до передбаченого підходу кластерної політики «знизу вгору», ініціаторами програм стимулювання розвитку кластерів в рамках стратегії старт спеціалізації мають виступати місцева влада, місцеві об'єднання підприємців, протокластери і кластерні структури на певних територіях.

В цілому формування і розвиток кластерів приводить до інтегральних переваг: підвищення конкурентоспроможності економіки, активізації інноваційних процесів і реальних механізмів узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти при розробці стратегії розвитку як на рівні окремого суб'єкта господарювання, учасника кластера, так і на рівні регіону і країни. Для вітчизняного національного господарства при формуванні галузевих і

регіональних кластерів, окрім вирішення проблем з названих вище причин, на першому етапі головною умовою повинно бути об'єднання інтелектуальних і підприємницьких можливостей, підтримка такого об'єднання. Послідовними кроками у цьому процесі для досягнення результатів є побудова мережі бізнес інноваційних структур різних рівнів: першого рівня – консалтингово-інформаційні центри (підприємства) і центри передавання технологій, або центри трансферу технологій; другого – бізнес інкубатори, які працюють з реально існуючими проектами на стадіях отримання експериментальних промислових зразків, корисних моделей і маркетингу продукції і надають додаткові послуги підприємствам; третього рівня – технологічний парк, який забезпечує умови проведення науково-дослідної роботи малим і середнім інноваційним й інноваційно-активним підприємствам, надає послуги на стадії виходу проекту в ринкове середовище. Четвертий рівень – побудова технологічних територій (країв), де створюється середовище для розвитку проривних технологій, інформаційно-консалтингової, інжинірингової та впроваджувальної діяльності, діє університет або університетський холдинг, де розташовані дослідні центри великих підприємств. Такі території стануть центрами інноваційного розвитку і капіталізації доходу.